

## Předmluva

*... a Hanžburek – náš svatý Hanžburek mi kouká všemi okny až do postele, nechť ji postavím, kde chci, a ten černý Košťál na obzoru plameného nebe při západu slunce, a ty modré hory – a ta rovina – ty skupiny stromů po ní – a ty vinice kolem, v nich ty bílé domky – a to Labe pod mnou – a Hanžburek – – Eduarde, to musíte vidět, to se nedá popsat.*

z Máchova dopisu Hindlovi, 1836

Krajiny zachycené v této knize přímo neuvidíme – ale můžeme si je představit. V krajinopisných pasážích se setkává spisovatelova schopnost vyjádřit tuto stránku mimoliterární reality s dispozicemi čtenáře; každý je přitom ovlivněn svou dobou a z ní vyplývajícími očekáváními. Nezdá se pravděpodobné, že by jedinec zcela ignorující krajiny, s nimiž se může reálně setkat, nacházel zálibu v jejich umělecky ztvárněných protějšcích a naopak. V tomto ohledu jsem přesvědčen o kultivační roli umění, stejně jako disciplín, které se věnují prostoru, v němž je člověk zakotven.

Vnímání „křehkosti krajiny“ podle mě není pouze otázkou individuální zralosti či zákonitého vývoje společnosti od ignorance k environmentální citlivosti, ale otázkou základních hodnot: postavím-li do centra pozornosti člověka a jeho emancipaci od přirozených vazeb, které nahradím technikou, změní se mimolidská příroda na surovinový zdroj a namísto promyšlených zásahů do okolního světa, jež by usilovaly o udržitelnost a harmonii, se prosadí momentálně nejvýhodnější řešení. Relativně snadno vyčíslitelná hodnota jednotlivé stavby, výrobku či okamžitého požitku, které určuje pouze nabídka a poptávka, pak dostává přednost před hodnotou přírodní, kulturní nebo duchovní, jež mohou být stejně nezměrné jako nezřetelné – pokud se s nimi totiž mívám nebo je chci vyjádřit na krámském počítadle.

Pozoruhodné srovnání nám v tomto směru poskytují dvě na svou dobu výjimečné publikace, v nichž je patrné stejné napětí, jaké pocítujeme dnes: *Devatenácté století slovem i obrazem. Dějiny politické a kulturní* vydané roku 1904 a *Dvacáté století. Co dalo lidstvu* z roku 1931. Podle

první knihy si uplynulé – míněno devatenácté století – vynucuje uznání a obdiv jako věk usilovné práce a zdravého rozmachu lidstva, v jehož rámci se náš národ probudil a povznesl. Souboru přibližujícímu jednotlivé obory lidské činnosti chybí filozofická perspektiva, zato je prodchnut vírou ve všeobecný pokrok – vedle zázračných technologií a nespoutané moci lidského rozumu musel na autory cit pro přírodu/krajinu nutně působit jako něco konzervativního a zpátečnického, proto na něj v této knize – s výjimkou zmínek o dobové krajinomalbě – nenarazíme. Druhá kniha vznikala v době, kdy byly vytvářeny základy nového státu, ale také se zkušeností světové války a hospodářské krize, kdy mohly být zřetelněji artikulovány závazky moderní společnosti vůči přírodě a krajině. Z podnětů osobností různých dob, kultur, odborného či uměleckého zaměření vytváří přírodovědec Rudolf Maximovič přesvědčivou myšlenkovou a zkušenostní bázi pro zhodnocení a ochranu přírody včetně krajinných celků a – parafrázuje Rabíndranátha Thákura – ohlašuje zásadní změnu perspektivy:

Západ jest, zdá se, hrd na to, že si podmaňuje přírodu; jako bychom žili ve světě nepřátelském, kde si musíme všechno, čeho potřebujeme, vybojovat na neochotném a cizím řádu věcí. Převládá zde mínění, že příroda patří výlučně věcem neživým a živočichům a že jest náhlá, nevysvětlitelná mezera tam, kde počiná oblast člověka. Civilizace moderní, vypěstěné ve zdech městských, mají kolébky z cihel a malty, jež vytyčují v duševním obzoru zásadu „rozděl a vládni!“. Tím se odděluje národ od národa, vědění od vědění, člověk od přírody. (Maximovič 1931: 197)

Přítomnou literárněvědnou knihou bych rád přispěl do rozvíjející se mezioborové diskuse o přírodně-kulturním prostoru, jehož jsme součástí.